

15-ДӘРІС · ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ФИЛОСОФИЯ

Цифрлық дәуірдегі тіл философиясы: жасанды интеллект және ғылыми зерттеу

Дәріскер: Кузембекова Ж.Ж. PhD, қауымдастырылған профессор

01 · НЕГІЗГІ СҰРАҚ

ҮЛКЕН ТІЛДІК МОДЕЛЬДЕР МАҒЫНАНЫ ТҮСІНЕ МЕ?

ҚАЙТА ӨЗЕКТЕНГЕН МӘСЕЛЕЛЕР

Мәтін өндіру қабілеті түсіну, интенционалдық, мағына және жауапкершілік туралы сұрақтарды қайта өзектендірді.

ДӘЛЕЛ ТАЛАБЫ

Тілдік мінез-құлықты адамдағы түсінумен теңестіру үшін қосымша дәлел қажет.

02 · ТАЛДАУ ҚҰРЫЛЫМЫ

ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ТАЛДАУДЫҢ ҮШ ДЕҢГЕЙІ

ОНТОЛОГИЯЛЫҚ

Тілдік бірліктер мен мағынаның табиғаты қандай?

ЭПИСТЕМОЛОГИЯЛЫҚ

Тіл туралы білім қандай дерекпен негізделеді?

ӘДІСНАМАЛЫҚ

Түсіндіру, сипаттау және теорияны тексеру қалай арақатынасады?

Әр деңгей зерттеу сұрағын, дәлел түрін және қорытындының шекарасын нақтылайды.

03 · СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІ

МАҒЫНА ФОРМАДАН КЕҢ:

МЫСАЛ

«МЕН УӘДЕ БЕРЕМІН»

Қазақ тіліндегі «Мен уәде беремін» және ағылшын тіліндегі «I promise» формалық сәйкестіктен артық мәнге ие.

Контекст, сөйлеушінің ниеті және әлеуметтік жағдай айтылымның қызметін анықтайды.

Тек аудармалық балама көрсету философиялық қорытынды жасауға жеткіліксіз.

04 · СЫНАЛАТЫН АРГУМЕНТ

ҚЫТАЙ БӨЛМЕСІ: ЕРЕЖЕ САҚТАУ ТҮСІНУ ЕМЕС ПЕ?

Аргументті талдауда зерттеу нысанын, теориялық ұғымды және дәлел түрін бір-бірінен ажырату қажет.

01 **ҰҒЫМ**

Түсіндіретін құбылысты анықтау

02 **САЛЫСТЫРУ**

Оны балама түсіндірмемен салыстыру

03 **БАҒАЛАУ**

Нақты тілдік дерек арқылы күшті және әлсіз жақтарын бағалау

05 · ҒЫЛЫМИ ДӘЛЕЛ

КОРПУС – ДЕРЕК; ИНТЕРПРЕТАЦИЯ – ТЕОРИЯЛЫҚ ҚАДАМ

Дерек пен интерпретацияны бөлу ғылыми дәлелдеудің негізгі шарты.

КОРПУС — ДЕРЕК

Корпустық дерек өздігінен философиялық қорытынды бермейді

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ — ТЕОРИЯЛЫҚ ҚАДАМ

Зерттеуші қандай алғышартты қабылдағанын және қандай қорытындыға келгенін ашық көрсетуі тиіс

ӘРТҮРЛІ ТҮСІНДІРМЕ

Бірдей дерекке әртүрлі теория әртүрлі түсіндірме беруі мүмкін

06 · ТЕОРИЯЛЫҚ САЛЫСТЫРУ

ЕКІ ТЕОРИЯЛЫҚ БАҒЫТТЫ САЛЫСТЫРУ

Теорияны мазмұндау жеткіліксіз: оның қандай мәселені шешетінін және қандай сұрақты ашық қалдыратынын бағалау керек.

Өлшем	Формалды-аналитикалық бағыт	Қолданысқа бағдарланған бағыт
Негізгі сұрақ	Сөз/тіркестің мағынасы қандай шартпен анықталады?	Айтылым контексте қандай әрекет атқарады?
Дерек	Логикалық форма, референция, ақиқат шарттары	Диалог, сөйлеу жағдаяты, әлеуметтік норма
Шектеу	Контекстің өзгермелілігін толық қамтымауы мүмкін	Жалпылау мен формализация күрделенуі мүмкін

07 · ЗЕРТТЕУ ДИЗАЙНЫ

ДОКТОРЛЫҚ ЗЕРТТЕУ: СҰРАҚТАН ДӘЛЕЛГЕ ДЕЙІН

1. Әдебиетке шолу жасап, бәсекелес түсіндірмелерді анықтау
2. Негізгі ұғымдарды операцияландыру
3. Мәтін, корпус немесе сұхбат деректерін іріктеу критерийлерін белгілеу
4. Деректерді талдау және қарсы мысалдарды қарастыру
5. Қорытындының қолданылу шегін ашық сипаттау

Зерттеу сұрағы дерекпен, ұғым анықтамасымен және теориялық позициямен сәйкес болуы керек.

08 · НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫ

НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫ: ҰҒЫМДЫ ДӘЛЕЛДЕУМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУ

- Тіл туралы философиялық сұрақты нақты лингвистикалық сипаттамадан ажырату қажет
- Терминдерді дәл анықтап, балама позицияларды әділ салыстыру керек

- Қорытынды дерекке де, логикалық аргументке де сүйенуі тиіс
- Академиялық адалдық: дәйексөзді түпнұсқамен тексеру, парафраз бен өз тұжырымын ажырату

Нақты сұрақ → айқын ұғым → сәйкес дерек → шектеуі көрсетілген қорытынды

Ұсынылатын ғылыми әдебиеттер

· Russell, B. (1905). On Denoting.

· Wittgenstein, L. (1953). Philosophical Investigations.

· Austin, J. L. (1962). How to Do Things with Words.